

בונה עולם, לא מאטומים, אלא משאריות

וביגנייב הרברט: אפילוג של סערה, מפולגנית: דוד וינפלד, הוצאת קשב לשירה 2005, 117 עמ'

משתרעות לכל רוחב העמוד: "יפות מכל הן האגדות שהיה היינו קטנים. יותר מכל אוהב אני את זו שמספרת איך בלעתי פעם כפתור עשוי עצם. אמא בכתה אז" (עמ' 21), 'ופיל', מעין סיפור-משל על טבע הפילים וטבע האדם, המניח תמיד הנחות קדומות.

מתוך "עיון בעצם" - רצף של ארבעה שירים; ושוב, על מלאכת האמנות, המשפט היפהפה: "מר אמן / בונה עולם / לא מאטומים / אלא משאריות" (עמ' 25). גם פרק זה נחתם בפרווה שירית, המסתיימת במשפט כמו פילוסופי "יאוש הכיסאות בא לידי ביטוי בחריקה".

מר קוגיטו, שנולד מהמשפט הידוע של דקרט, "קוגיטו ארגו סום" (אני חושב, משמע אני קיים) משמש האני הדובר של הרברט, והוא נוכח בשירים רבים בספר זה, מלבד המבחר שתורגם מתוך מר קוגיטו עצמו (1974). השירים רוויי חוכמה והומור, וזמן העבר מקרין על ההווה. 'קליגולה' (עמ' 44): "לא נאם מעולם / היה בעל מזג סטואי / אני חושב שבלילה באורווה קרא את הפילוסופים... / את חובת השלטון מילא על הצד הטוב ביותר / כלומר, לא מילא כלל..." (עמ' 45); 'על אודות שתי רגליו של מר קוגיטו': "רגל ימין / נוקשה באצילותה, לועגת לסכנה / השמאלית שניתן להשוותה לסנצ'ו פנשה... מהלך מר קוגיטו בעולם מתנודד קלות" (עמ' 56).

"אפילוג של סערה" הוא מקבץ תרגומי שישים מספרו האחרון של הרברט. הוא פותח בשני שירים בשם 'תפילה' שהאחד מהם מופיע על השער האחורי של הספר. "חיי צריכים / לצייר עיגול / להסתיים כמו סונטה בנויה היטב / ועכשיו רגע לפני הקודה / אני רואה בבירור / צבעים ומילים בלי תואם / קרקוש דיסוננס / לשונות של תווה...". שני השירים האחרונים ב"אפילוג" עוסקים בהיסטוריה, והרברט מזכיר כי "עדיין לא הסתיימה המלחמה המחורבנת הזאת..."

שמואל שתל

רק שורותיו הקצרות, הבונות "בתים", הופכות לשיר את הדו שיח הפרוזאי בין שני נוסעים ברכבת: "אתה אוהב לקרוא בחור / אוהב - משיב ההוא / הזמן עובר מהר / בבית יש עבודה..." (עמ' 19). הידילוג היומיומי הוא בעצם ביקורת ספרותית משועשעת - המעמידה במקומה את הספרות ביחס לחיים - על שלוש יצירות חשובות בספרות הפולנית, האיכרים של ס' ריימונט, "החתונה" של ויסיאנסקי ו"המבול" מתוך הטרילוגיה של סנקביץ': "האיכרים" הוא "אמנם ממש ספר מהחיים" אך הוא ארוך מדי, "מתאים לחורף", המחזה "החתונה" קשה להבנה, "יותר מדי דמויות", אבל "המבול", "זה משהו אחר / אתה קורא וכאילו אורה / באמת - הוא אומר - דבר טוב / טוב כמעט כמו סרט".

אולי זה מה שיוצר את האצילות, היחס העמוק לכתובה, ליופי הבלתי ניתן למחיקה, אך גם לתפקיד המשורר והכתיבה ברצף החיים, שרצוי שיהיה כמו סרט, נוספת ההערה השנונה.

פרק זה (מתוך "מיתר האור") נחתם בסופו בשתי יצירות פרוזה שירית, 'כפתור' ששתי שורותיו

המשורר הפולני הנוודע וביגנייב הרברט אינו פנים חדשות בספריית התרגומים לעברית. מר קוגיטו ושירים אחרים ראה אור כבר ב-1984, ועד שנת מותו של הרברט, 1998, הופיעו חמישה ספרים נוספים מתרגומי שיריו, רובם בידי דוד וינפלד, מלבד כרכי בגן, שתורגם בידי מרתה ויורק סטנקביץ.

אפילוג של סערה כולל בנוסף לשירים מתוך הספרים המתורגמים שקדמו לו גם תרגומי שיריו של הרברט מן העיובן וקטעי פרוזה מתורגמים. (שערי הספר מופיעים כרונולוגית, על פי סדר הופעת ספריו של הרברט).

"...בין משוררי זמננו... הרברט הוא היחיד שיכול לדבר על אודות האצילות, יתרה מזו, להישמע אצילי בלי להישמע מזויף" כתב עליו המבקר הבריטי, א' אלווור, כמופיע בדש עטיפת הספר. ואכן, הרברט (יליד 1924) ממתנגדי המשטר הנאצי ומסרבני המדיניות התרבותית של המשטר הקומוניסטי, כתב: "בשנתו יאמין שהוא לבדו / יעמיק בסודות הקיום / ובלי עזרת התיאולוגים / ישאף את הנצח אל פיו הצמא" (עמ' 15).

"בין הפרחים המלעגים / קוצים ושושנים / שושנים וקוצים // אנו מבקשים אושר" הוא מסכם בשירו על איגנציוס הקדוש, שרצה להחריש את יפי העולם בגלימתו השחורה, ונכשל.

ועל הקריאה, בשיר 'נסיעה לקרקוב', שלכאורה,

היא משתוקקת לשבור את מעגל בידותה "איך אפשר לחיות לבד בין ארבעה קירות" (עמ' 55). האנלוגיה שיוצרת המשוררת לחיי כלב, שזוכה להתעניינות מדי פעם ולליטוף, מעצימה את סבלה של עליזה. הצבת השורה האחרונה כבית נפרד "היא רוצה אוויר" מדגישה בד בבד את תחושת המחנק של הדמות הנשית המתוארת.

הפואטיקה השירית של ויקי שירן משקפת קו מחאתי, ויסודות אקזיסטנציאליסטיים בשיר זה, כמו בשירים אחרים בקובץ, כשכירת קיר בינה ובין דמויותיה אותן היא רואה מקרוב, מזדהה, מבינה לנבכי נפשן וכואבת את כאבן. הפואטיקה העושה שימוש בלשון הדיבור של דמויותיה מבטאת את הקרבה אליהן ואת האותנטיות של התיאורים. זוהי פואטיקה של שירת מחאה שקטה, המבליטה את הדמויות שנרחקו אל שולי החברה.

חלי אכרהם-איתן

חיים זקוק, "היא רוצה אוויר", פשוטו כמשמעו. היא רוצה תנאי בסיסי של החיים:

אֶשֶׁה שׁוֹכֵרֵת קִיר

קוֹרֵעַת לֵים

רוֹצָה אווִיר

פְּמָה מְעַט בְּקֶשֶׁה בְּתוּיָהּ

חָרָר עִם אווִיר

כְּנֶפֶס צְפוֹר

אֵיךְ אֶפְשֶׁר לְחַיֹּת לְבַד בֵּין אֲרָבְעָה קִירוֹת

אֶפְלוּ כְּלָב יֵשׁ לוֹ חֲבֵרִים

מִיֶּשֶׁהוּ שׁוֹאֵל עָלָיו, מִלְשָׁף לְפִעֲמִים

עליזה המשוגעת ביקשה מעט מאוד בחייה, הרבה פחות מ"חדר משלה" שביקשה וירג'יניה וולף. בעבור וולף סימל חסרונו של חדר העבודה את העדר השוויון בין נשים וגברים, ואילו עליזה מבקשת "חדר עם אוויר", פשוטו כמשמעו. כמו כן

חשה רפיון: "נוכח נשים מלאות אומץ, מלאות חן / לחיות את חייהן, להיות מנוחכות ולאהוב בגלוי / את עצמן / ובורקסים מלאים בפטריות" (עמ' 32). אהבת עצמן נאמרת בנשימה אחת עם אהבת בורקסים. העמדה זו יוצרת אירוניה והיפוך משמעות של חסר באהבה עצמית. יתכן שהלבוש המגונדר מדי מבטא רצון לכסות על חסר זה.

לולה, ששמחה בחלקה ובמעמדה, מייצגת סוג או אפשרות של נשים שאינן חוות קונפליקט בשל היותן חלק מחברה המעדיפה גברים: "ברוך השם שעשני אשה... / ברוך השם שנתן לי עיניים / ברוך השם שנתן לי גוף / ממנו צומחות כנפיים / גם כנפי הציפור צמחו בגלל שחשק לבה בשמים / היו כמוה / נפלאות" (עמ' 46).

השיר החותם את הקובץ 'שוברת קיר' מבליט את הקו הפואטי של המחאה השקטה דרך קולה של "האשה הקטנה", במקרה זה קולה של עליזה המשוגעת, שרוצה את הדבר האלמנטרי לו כל בעל